Анотація

Коханська А. О. Лексико-семантична типологія центральноподільських гідронімів.

У статті подається загальна характеристика лексико-семантичної класифікації гідронімів Центрального Поділля. Розглядаються відапелятивні власні назви річок, твірними основами яких є географічні терміни (зокрема й народні), зоофорна та фітофорна лексика, а також дієслова і прикметники, та відонімні назви, які походять від ойконімів, антропонімів, гідронімів та мікротопонімів. Окремо виділяються складні та складені гідроніми і назви з невідомою етимологією.

Ключові слова: *лексико-семантична типологія, відапелятивний, відонімний, фітофорна лексика, зоофорна лексика, географічний термін, відприкметниковий, віддієслівний, відойконімний, відантропонімний, відгідронімний.*

Аннотация

Коханская А. А. Лексико-семантическая типология центральноподильських гидронимов.

В статье дается общая характеристика лексико-семантической классификации гидронимов Центрального Подолья. Рассматриваются отапеллятивные названия рек, образующими основами которых являются географические термины (в том числе и народные), зоофорная и фитофорная лексика, а также глаголы и прилагательные, и отонимные названия, происходящие от ойконимов, антропонимов, гидронимов и микротопонимов. Отдельно выделяются сложные и составные гидронимы и названия с неизвестной этимологией.

Ключевые слова*: лексико-семантическая типология, отапеллятивный, отонимный, фитофорная лексика, зоофорная лексика, географический термин, отприлагательный, отглагольный, отойконимный, отантропонимный, отгидронимный.*

Summary

Kohanska A. A. Lexical-semantic typology thydronyms of Central Podillia.

General description of lexical-semantic classification hydronyms of Central Podillia is submitted in article. From general proper names of rivers and from own proper names are considered. Bases of from general proper names of hydronyms are geographical terms (including national), and from names of animal and plants, verbs and adjectives. From own hydronyms have bases with own names of cities, villages, people or rivers, complex and composite hydronyms and names with unknown etymology.

Key words: *lexical-semantic classification; from general name; from proper name; from own names of cities, villages; from own names of people; from own names of rivers.*

УДК 8'373.22+811.16

Личук С. В.

Івано-Франківський національний медичний університет

ГЕОГРАФІЧНІ АПЕЛЯТИВИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОВОРОТУ РІЧКИ, КРУТОЇ ЗМІНИ НАПРЯМКУ РІЧКИ

Останнім часом найбільш актуальною у слов’янському й українському мовознавстві залишається проблема вивчення лексики в межах конкретних лексичних груп. Географічна номенклатура монографічно досліджена у слов’янських мовах: російській – Е. Мурзаєвим [12] і М. Толстим [21], білоруській – І. Яшкіним [25], польській – П. Нітче [27], чеській і словацькій – Р. Малько [11] тощо.

Українська апелятивна система найменувань географічних об'єктів стала предметом аналізу в лексикографічних та лексикологічних працях Г. Аркушина [1], Б. Грінченка [2], Я. Закревської [4], П. Лисенка [10] та ін. Результати дослідження такої лексики містяться в лексикографічних працях С. Грабця [26], Я. Рудницького [17], а також у регіональних словниках сучасних українських дослідників Т. Громко, В. Лучика, Т. Поляруш [3], О. Данилюк [6], Н. Сіденко [18], Є. Черепанової [22]. Вагомим внеском у вивчення народної географічної термінології стали найновіші дослідження І. Потапчук [15] та С. Шийки [23].

Незважаючи на широкий спектр студій, народна географічна лексика багатьох регіонів України залишається неповністю зібрана й недостатньо описана. Особливої актуальності набуває дослідження названого сегменту діалектної лексики Івано-Франківщини, оскільки він ще не був предметом спеціального вивчення, зокрема й найменування гідрооб'єктів.

Метою нашої статті є фіксація, визначення семантики, розкриття етимології, аналіз способів номінації та просторове поширення географічної номенклатури регіону на позначення семеми 'поворот річки, крута зміна напрямку річки'.

Водні ресурси на території Івано-Франківської області формують переважно ріки, загальна кількість яких становить 8 286. Найбільші річки – Дністер і Прут. Майже 2/3 території Івано-Франківщини зрошують води басейну Дністра, і лише південно-східна окраїна належить до басейну Пруту.

Для Карпатських гір характерне сильне розгалуження. Басейн Дністра охоплює річки східних Українських Карпат і річки південно-західної частини Подільської височини. Басейн Пруту в межах Івано-Франківської області своєю верхньою течією збирає води з найвищої частини області – Гуцульських Карпат. Як і басейн Дністра, Прут має різко асиметричну будову; основна водозбірна площа – на правобережжі. Лівих приток багато тільки в гірській частині. Покутські (ліві) притоки зазвичай маловодні. Залежно від фізико-географічних умов, ріки Івано-Франківської області за режимом та іншими ознаками можна поділити на дві групи: карпатські та передкарпатські ріки; ріки Подільської височини (Поділля і Покуття) [див.: 16, с. 63–66].

Усі номени на позначення аналізованої семеми 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' зафіксовані з уст корінних мешканців досліджуваного ареалу, що має важливе значення для визначення семантики географічних апелятивних назв та можливості їхніх змін у діалектному мовленні. Загальні назви географічних об'єктів репрезентують яскравий діалектний матеріал, що відзначається фонетичною та словотвірною варіативністю апелятивів.

Семему 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' репрезентують такі лексеми: *ко|л'іно, к|руча, |закрут, зак|рути^{е}на, скрут, кри|вул'а, кру|та, викру|таси, в'ікру|таси, |кл'учик, ду|га, згин, за|гин, |вигин, за|гиб, за|вивина, пово|рот, |заворот, пет|л'а, пе^{и}т|л'а, кол'|цо, |зм'ійка, за|ломиста, злом* та словосполучення *|зм'іна |русла, кру|та |р'ічка.*

До найуживаніших належить лексема *поворот* 'поворот русла річки' (майже в усіх н. п.), утворена від дієслова ***повертати,*** пор. укр. *пово|рот* – 'місце, де що-небудь (дорога, вулиця і т. ін.) повертають, відхиляються вбік' [ЕСУМ, VI, с. 691], укр. діал. 'згин річки' [22, с. 130], 'крута зміна напряму річки' [13, с. 35], 'поворот річки' [6, с. 103], 'поворот русла річки', 'звивина у руслі річки' [15, с. 290]. Апелятив *|заворот* – 'поворот русла річки' (Бршт, Клш, Змг, Врбвк) має спільний корінь із дієсловом ***завертати.*** З такою ж семантикою вживається цей апелятив у західноподільських говірках [15, с. 261].

Для аналізованої семеми характерним є те, що термінологізація відбувається на основі метафоричних процесів, що ґрунтується на переосмисленні назв за подібністю форми, розміру тощо.

Апелятив *ко|л'іно* – 'поворот русла річки' (Снт, Ксв, Крв, Рвн, Крен, Яснв, Лпнк, Цнв, Схд, Дб, Ілмн, Кнз, Рвн 1, Прг, Кмн, Крхв, Пд, Кн, Пчн, Вскр), 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' (Ксв, Рев, Ркв, Лсц, Крв, Схд, Пд, Кн, Вскр) – метафоричне утворення (за подібністю), запозичене з

медичної (анатомічної) термінології, основа якого сягає псл. **kolěno* – ‘коліно, кривизна, згин’ [ЕСУМ, II, с. 513], пор. укр. *кеˈл’іно* – ‘суглоб, що з’єднує стегнову і гомілкову кістки; місце згину ноги’, ‘нога від колінного суглоба до таза’, ‘окрема частина чого-небудь, що має вигляд ламаної лінії, від одного згину чи повороту до іншого’, ‘поворот, загин (річки, дороги та ін.)’ [СУМ, IV, с. 224]. Ця лексема поширена на східнослов’янському просторі, пор. укр. діал. *коˈл’іна* – ‘згин (річки й т.ін.)’ [2, II, с. 269], ‘згин річки’ [22, с. 102], ‘згин річки’ [13, с. 361], ‘крута зміна напряму річки’ [13, с. 35], *коˈл’іно* – ‘поворот річки’, ‘частина водоймища, яка вдається в сушу’ [6, с. 64], ‘звивина у руслі річки’ [15, с. 268], ‘поворот русла річки; звивини у руслі річки’ [23, с. 152], рос. *коˈлено* – ‘місце повороту річки, дороги, улоговини’ [14, с. 92], блр. *каˈлена* – ‘крутий поворот річки, дороги’ [25, с. 85], частково – на західнослов’янському й південнослов’янському, пол. *kolano* – ‘вигин річки’ [27, 193], чес. і слц. *koleno* – ‘закрут дороги, ріки’, болг. коляно – ‘загин, поворот (дороги, ріки)’ [ЕСУМ, II, с. 512–513].

Семантичний ряд продовжують народні назви з коренем ***крут-/ круч-.*** Лексема *круча* передає значення ‘поворот русла річки’ (Св, Ілмн), ‘поворот річки, крута зміна напрямку річки’ (Снт, Лв, Св, Кліп, Брж, Дб, Смк), похідне від прикметника ***крутий.*** Аналогічна лексема зафіксована на Волині з різною семантикою: ‘вир; місце в річці з круговим рухом води’, ‘високий, крутий берег’, ‘місце в річці, де вирує вода’, ‘крута зміна напрямку річки’, ‘місце в річці, озері та ін. з круговим рухом води’ [6, с. 70]. Західноподільські говірки репрезентовані дванадцятьма значеннями цієї лексеми, три з яких стосуються гідрооб’єктів: ‘вир у річці’, ‘глибока яма у річці’, ‘поворот русла річки’, а інші – позитивного і негативного рельєфу [15, с. 271].

Номен *кру*ˈ*та* із семантикою ‘поворот річки, крута зміна напрямку річки’ вживається у с. Лоп’янка Рожнятівського р-ну. Вищезазначений номен утворений неморфологічним способом словотворення, зокрема шляхом конверсії. Він „характерний тим, що в ньому шляхом спеціального граматико-лексичного переосмислення того чи іншого слова відбувається його перехід з одного розряду слів у інший, тобто перехід з розряду однієї частини мови в іншу” [9, с. 20]. Для географічної апелятивної лексики характерний перехід прикметників у іменники.

Географічні номенклатурні терміни ˈ*закрут, закˈрутиᵉна* – кодеривати з ***Øс*** і суфіксом ***-иᵉн-(а)*** від дієслова ***закрутити.*** Апелятив ˈ*закрут* передає значення ‘поворот річки, крута зміна напрямку річки’ (Блх), ‘поворот русла річки’ (Клш, Уст, Блбр, Врбвк, Пчн). У „Словнику української мови” цей термін подається з такими значеннями: ‘крутий поворот’, ‘дугоподібний вигин’, ‘крива звивиста лінія’, ‘загнута частина чого-небудь’ [СУМ, III, с. 170], ‘поворот, заворот’ [2, II, с. 55]. Пор. укр. діал. ˈ*закрут* – ‘місце в річці, озері з круговим рухом води’, ‘вир’ [7, с. 134], ‘згин річки’, ‘вир’ [22, с. 80], ‘крута зміна напряму річки’, ‘течія на місці глибокої ями в річці, де крутиться вода’ [13, с. 35, 41], ‘поворот річки’, ‘місце в річці, де вирує вода’ [6, с. 51], ‘поворот русла річки’, ‘звивина у руслі річки’ [15, с. 261], пор. також чес. ***zakrut*** – ‘згин, вигин дороги чи річки’ [11, с. 88]. Лексему *закˈрутиᵉна* із семантикою ‘поворот русла річки’ виявлено у смт. Більшівці Галицького р-ну та с. Підмихайля Калуського р-ну. Ця лексема зафіксована у західноподільських говірках з такими значеннями: *закˈрутина* – ‘глибока яма в річці’, ‘вир у річці’, ‘поворот русла річки’, ‘звивина у руслі річки’ [15, с. 261].

Віддієслівний апелятив *скрут* також утворений шляхом усічення від дієслова ***скрутити.*** Вищезазначений апелятив побутує у говірках Верховинського й Рожнятівського р-нів із значенням ‘поворот річки, крута зміна напрямку річки’ (Уст, НС, Рвн 1), пор. діал. *скрут* – ‘поворот’, ‘петля, кільце, виток’ [СУМ, IX, с. 326], пор. також *скрут* – ‘крута гора, горб, підвищення’ [15, с. 303].

На досліджуваній території значення ‘поворот річки, крута зміна напрямку річки’ репрезентує також народний географічний термін *криˈвул’а* (Уст, Крв, Ілмн, Прг, Кмн, Крхв), в основі якого – прикметник ***кривий.*** Лексема *кривул’а* вживається в діалектній мові на Волині із значенням ‘поворот річки, дороги’ [6, с. 67]. У с. Стецева Снятинського р-ну зафіксований віддієслівний апелятив

викру|таси та його фонетичний варіант *в'ікру|таси* із значенням 'річка (потік, дорога) з кількома поворотами'.

Семантичне мікрополе продовжує метафоричне утворення *|кл'учик* (Пчн) з таким же значенням, демінутив від *|кл'уч.* Лексема *ду|га* зі значенням 'поворот річки напівкруглої форми' зафіксована у с. Лоп'янка Рожнятівського р-ну.

Прозору етимологію мають апелятиви *згин, за|гин, |вигин, за|гиб, за|вивина.* На території Івано-Франківської області лексема *згин* передає значення 'поворот русла річки' (Тзв), 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' (Тзв, Стц, ЛХ, Хмк), пор. укр. *згин* – 'місце згинання' [СУМ, III, с. 522], пор. також діал. *згин* 'поворот річки' [6, с. 56], 'поворот русла річки; звивини у руслі річки' [23, с. 152]. Номенклатурний термін *за|гин* – 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' (ІФ, Уст), мотивований коренем дієслова ***загинати***, пор. укр. *загин* – 'скривлення, відхилення, заворот' [СУМ, III, с. 76]. Аналогічний апелятив зафіксовано на території Рівненщини із семантикою 'поворот русла річки; звивини в руслі річки' [23, с. 152]. Лексема *|вигин* – 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' (Ілмн, Длн, Пдм, Яснв, Кнз, Вскр), утворений від дієслова ***вигинати***, пор. укр. *|вигин* – 'вигнуте місце, округла лінія згину, повороту' [СУМ, I, с. 372]. З таким самим значенням лексема *|вигин* поширена в інших місцевостях, зокрема: на Волині – 'поворот річки', 'крута зміна напрямку річки' [6, с. 23], на Рівненщині – 'поворот русла річки; звивини у руслі річки' [23, с. 152], пор. також блр. *выгін* – 'круговий вигин річки, коліно', 'заглибина, низина' [25, с. 40]. Народна назва *за|гиб* – 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' зафіксована в м. Косів Косівського р-ну та с. Замагора Верховинського р-ну. Співзвучна назва існує в інших говірках: пор. укр. діал. *згиб* – 'суглоб' [10, с. 82], *|загиб* – 'поворот річки, дороги' [6, с. 50], *за|гиб* – 'поворот русла річки; звивини у руслі річки' [23, с. 152], пор. також рос. *изгиб* – 'дугоподібний поворот, закруглення, кривизна' [19, с. 135], *сгиб* – 'згин' [5, III, с. 163]. Лексема *за|вивина* – 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' (Блбр, Збл, Грбв) спільнокоренева із терміном *|звивина* – 'дугоподібний заворот, вигин; звив' [СУМ, III, с. 471]. Однотипна назва *за|вивина* побутує на Рівненщині із значенням 'поворот русла річки; звивини в руслі річки' [23, с. 152].

Народні географічні назви-метафори *пет|л'а* (Длн), фонетичний варіант *пе^и^т|л'а* (Рев, Ккл, Тж, Брж), *кол'|цо* (Лв, Ілмн, НС) вживаються на Івано-Франківщині із значенням 'поворот русла річки'. Вони вказують на зовнішній вигляд повороту, утвореного річкою. Подібні утворення зафіксовано у західнополіських говірках [24, с. 221], у західноподільських говірках [15, с. 268, 287], на Кіровоградщині [3, с. 84].

Продовжує семантичний ряд метафоричне утворення (за подібністю), запозичене із зоологічної термінології (плазуни): *|зм'ійка* – 'поворот річки; крута зміна напрямку річки' (Ксв), демінутив від *зм'і|йа.* Подібна лексема побутує на Рівненщині із значенням 'поворот русла річки; звивини у руслі річки' [23, с. 152].

Одиничний апелятив *за|ломиста* – 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' (Блш) утворений способом субстантивації прикметника *заломистий.*

Географічний номенклатурний термін *злом* – це нульсуфіксальний дериват від дієслова *зламати,* що вживається з аналогічною семантикою у селах Лоп'янка і Сваричів Рожнятівського р-ну. Народні назви *злом, злôм* – 'поворот русла річки; звивини в руслі річки' виявлено на Рівненщині [23, с. 152].

Одним із шляхів поповнення географічної апелятивної лексики є аналітична деривація – номінація географічних об'єктів словосполученням. Географічну реалію 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' у говірках Івано-Франківщини передають словосполучення *|зм'іна |русла* (Тр, Клш, Крен) та *кру|та |р'ічка* (Брт, Ккл, Цв, Брж, Рвн, Вр, Бет, Врбвк, Цнв, Сп, Скп).

Серед складених назв засвідчено двокомпонентні терміносполуки, утворені за такими моделями: іменник + іменник, прикметник + іменник.

Зафіксована та проаналізована географічна номенклатура Івано-Франківщини на позначення гідрооб'єктів, зокрема семеми 'поворот річки, крута зміна напрямку річки', дозволяє зробити такі висновки:

Основою апелятивної лексики є власне українські номінації з прозорою семантикою, які мають слов'янське походження. Вони поширені по всій території України та є невід'ємною частиною українського лексикону.

Народні географічні назви досліджуваного ареалу за своїм утворенням і структурою є однослівними іменниками. Частина з них мотивована твірними основами дієслів, рідше – прикметниками. Двослівні найменування представлені лише атрибутивними словосполученнями.

Географічні апелятиви семеми 'поворот річки, крута зміна напрямку річки' у говірках Івано-Франківської області утворені за допомогою морфологічного, морфолого-синтаксичного, аналітичного способів та шляхом вторинної номінації.

Перспективи подальшого вивчення окресленої проблеми пов'язані з доповненням зібраної лексики та розширенням ареалу дослідження. Матеріали статті є складником дослідження народної географічної номенклатури Івано-Франківщини і будуть використані при укладанні словника.

Перелік умовних скорочень назв населених пунктів

Брж – с. Бережниця, *Бет* – с. Бистрець, *Блбр* – с. Білоберізка, *Вр* – м. Верховина, *Змг* – с. Замагора, *Крсн* – с. Красник, *Крв* – с. Криворівня, *Рвн* – с. Рівня, *Уст* – с. Устеріки Верховинського р-ну; *Ксв* – м. Косів Косівського р-ну; *Лв* – с. Лоєва Надвірнянського р-ну; *Блх* – м. Болехів Болехівської м/р; *Вскр* – с. Воскресинці, *Кн* – с. Княждвір, *ЛХ* – с. Лісний Хлібичин, *Пчн* – смт. Печеніжин, *Пд* – с. П'ядики, *Смк* – с. Семаківці, *Скп* – с. Скопівка Коломийського р-ну; *Врбкв* – с. Вербівка, *Грбв* – с. Грабів, *Дб* – с. Дуба, *Ілмн* – с. Ілемня, *Кмн* – с. Камінь, *Кнз* – с. Князівське, *Крхв* – с. Креховичі, *Лпнк* – с. Лоп'янка, *НС* – с. Нижній Струтинь, *Прг* – смт. Перегінське, *Рвн 1* – с. Рівня, *Св* – с. Сваричів, *Сп* – с. Спас, Схд – с. Суходіл, *Цнв* – с. Цінева, *Яснв* – с. Ясеновець Рожнятівського р-ну; *ІФ* – м. Івано-Франківськ Івано-Франківської м/р; *Лсц* – смт. Лисець, *Тзв* – с. Тязів, *Хмк* – с. Хом'яківка Тисменицького р- ну; *Брт* – с. Бортники Тлумацького р-ну; *Збл* – смт. Заболотів, *Рсв* – с. Русів, *Снт* – м. Снятин, *Стц* – с. Стецева, *Тр* – с. Троїця Снятинського р-ну; *Ркв* – с. Раковець Городенківського р-ну; *Длн* – м. Долина Долинського р-ну; *Клш* – м. Калуш, *Пдм* – с. Підмихайля, *Тж* – с. Тужилів, *Цв* – с. Цвітова Калуського р-ну; *Блш* – смт. Більшівці, *Бршт* – м. Бурштин; *Ккл* – с. Кукільники Галицького р-ну.

Список використаної літератури

1.Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2-х т. / Г. Л. Аркушин. – Т. 1. А-Н. – Луцьк: Вежа, 2000. – XXIV, 354 с.; Т. 2 О-Я. – Луцьк: Вежа, 2000. – 458 с.

2.Грінченко Б. Д. Словарь української мови / Б. Д. Грінченко. – Т. I–IV. – К.: Наукова думка, 1996–1997.

3.Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / [відп. ред. В. В. Лучик]. – К.; Кіровоград: РВГІЦ КДПУ, 1999. – 224 с.

4.Гуцульські говірки. Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська]. – Львів, 1997. – 232 с.

5.Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. / В. И. Даль. – Т. I–IV. – М.: Русский язык, 1981–1991.

6.Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Вид. друге, доповн. і виправл. – Луцьк: Вежа-Друк, 2013. – 148 с.

7.Дзендзелівський Й. О. Українські назви для виру // Onomastica. – Kraków, 1978. – Т. XXIII. – S. 133–161.

8.ЕСУМ: Етимологічний словник української мови : в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. – Т. 1–6. – К.: Наукова думка, 1982–2012.

9.Ковалик І. І. Вчення про словотвір / І. І. Ковалик. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1961. – Випуск 2. – С. 20.

10.Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.

11.Малько Р. Н. Географическая терминология чешского и словацкого языков (на общеславянском фоне) / Р. Н. Малько. – Минск: Наука и техника, 1974. – 143 с.

12.Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1984. – 653 с.

13.Никончук М. В. Матеріали до лексичного атласу української мови (Правобережне Полісся). / М. В. Никончук. – К.: Наукова думка, 1979. – 313с .

14.Полякова Е. Н. От 'араины' до 'яра': Народная географическая терминология Пермской области / Е. Н. Полякова. – Пермь: Кн. изд-во, 1988. – 181 с.

15.Потапчук І. М. Народна географічна термінологія в західноподільських говірках: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / І. М. Потапчук. – Кам'янець-Подільський, 2012. – 315 с.

16.Природа Івано-Франківської області / [відп. ред. К. І. Геренчук]. – К.: Вища школа, 1973. – 158 с.

17.Рудницький Я. Географічні назви Бойківщини / Я. Рудницький. – Вінніпег, 1962. – 246 с.

18.Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Н. П. Сіденко. – Донецьк, 2003. – 22 с.

19.*ССРЯ*: Словарь современного русского языка. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1956.

20.*СУМ*: Словник української мови: в 10 томах. – К.: Наукова думка, 1970–1980.

21.Толстой Н. И. Славянская географическая терминология. Семасиологические этюды / Н. И. Толстой; [отв. ред. С. Б. Бернштейн]. – М. : Наука, 1969. – 260 с.

22.Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья / Е. А. Черепанова. – Сумы, 1984. – 274 с.

23.Шийка С. В. Народна географічна термінологія Ровенщини: дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / С. В. Шийка. – К, 2013. – 288 с.

24.Шульгач В. П. Словник географічних термінів Західного Полісся / В. П. Шульгач // Ономастика України та етногенез східних слов'ян. – К., 1998. – С. 215–226.

25.Яшкін І. Я. Беларускія геаграфічньія назвы: Тапаграфія. Гідралогія / І. Я. Яшкін. – Мінск: Навука і тэхніка, 1971. – 256 с.

26.Hrabec S. Nazwy geografizczne Huculczyny / S. Hrabec // Prace Onomastyczne. – Krakow, 1950. – № 2.

27.Nitsche P. Die geographische Terminologie des Polnischen. – Köln-Graz: Böhlau, 1964. – 339 s.

Анотація

Личук С. В. Географічні апелятиви Івано-Франківщини на позначення повороту річки, крутої зміни напрямку річки.

У статті розглянуто народну апелятивну лексику географічних об'єктів Івано-Франківської області, зокрема зосереджено увагу на дослідженні семеми 'поворот річки, крута зміна напрямку річки'. Проаналізовано реалізацію найменувань зібраного матеріалу. Зроблено порівняння народної географічної номенклатури досліджуваного ареалу з такою ж діалектною лексикою інших, уже досліджених, регіонів.

Ключові слова: *семема, географічна номенклатура, апелятив, лексема, демінутив, семантичний ряд, номенклатурний термін.*

Аннотация

Лычук С. В. Географические апеллятивы Ивано-Франковской области для обозначения поворота реки, крутой изменения направления реки.

В статье рассмотрено народную апеллятивную лексику географических объектов Ивано-Франковской области, отдельно сосредоточено внимание на исследовании семемы ‘поворот реки, крутого изменения направления реки’. Проанализировано реализацию наименований собранного материала. Сделано сравнение народной географической номенклатуры исследуемого ареала с такой же диалектной лексикой других, уже исследуемых, регионов.

Ключевые слова: *семема, географическая номенклатура, апеллятив, лексема, деминутив, семантический ряд, номенклатурный термин.*

Summary

Lychuk S. V. Geographic Ivano-Frankivsk region noun denoting turning rivers, steep river changes direction.

The article deals with the folk appellative vocabulary of geographical objects designating hydronymsof Ivano-Frankivsk region, special attention has been paid to the sememe ’river bend, sharp turn of river direction’. Denomination implementation of the collected material has been analyzed. Folk geographical nomenclature of the area under study has been compared with similar dialect vocabulary of other regions having already been investigated.

Key words:*sememe,geographical nomenclature, appellative, lexeme, denomination, semantic row, nomenclature term.*

УДК 811.161.2

Ліщук Т. Д.

Хмельницький національний університет

КОНЦЕПТ ’ЛЮДИНА’ У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ЛІНГВІСТІВ

На сучасному етапі розвитку мовознавства актуальним є дослідження мови у тісному зв’язку з людським мисленням, свідомістю та пізнанням. Ця проблема є центральною для когнітивної лінгвістики, яка ставить за мету виявлення способів упорядкування інформації, представленої засобами мови.

Одним із важливих завдань когнітивної лінгвістики є також моделювання мовної картини світу та її окремих фрагментів. Увага науковців зосереджується на мовних засобах, що експлікують картину світу, серед яких значну роль відіграє лексика [11, с. 7].

Актуальним для сучасного мовознавства досі залишається дослідження ідіостилю письменників, оскільки вони відіграють вирішальну роль у формуванні літературної мови [17, с. 12], адже мова художньої літератури, яка ґрунтується на живомовних конструкціях народнорозмовної мови, словесного фольклору є невичерпним джерелом для художника слова, для його індивідуального стилю.

На сьогоднішній день проблема картини світу інтенсивно розробляється у когнітивній лінгвістиці та залишається ключовою, актуальною і дискусійною у гуманітарних науках в цілому (Ю. Д. Апресян,А. Вежбицька, Ю. М. Караулов, В. І. Постовалова, Б. А. Серебренніков та ін.). Зокрема, науковці намагаються розмежувати поняття „мовна картина світу” і „концептуальна картина світу”.